

ผลของการฝึกอบรมทางพุทธพฤติกรรมศาสตร์

ก่อจิตลักษณะและประสิทธิผลของครู

อ้อมเดือน สดมณี*

ครูคือทรัพยากรมนุษย์ที่ล้ำค่าเพราะบทบาทและหน้าที่ของครูต่อสังคมนั้นคือการสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ให้แก่ประเทศชาติ บุคคลที่ประกอบอาชีพครูจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนให้เป็นพลเมืองดีและมีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งพฤติกรรมดัง กล่าวพบว่า มีลักษณะของจิตใจที่เป็นแกนกลางร่วมอยู่อย่างน้อย 8 ประการ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2527 : 9 - 10)

ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาจิตลักษณะเหล่านี้ และจากผลการวิจัยครูสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 468 คน ของ วิชัย เอียดบัว (2534) แสดงให้เห็นว่า ความเชื่ออำนาจในตนของครู เป็นจิตลักษณะที่สำคัญมากที่สุดประการหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการยอมรับ นวัตกรรมทางวิชาการของครู จากงานวิจัยนี้พบว่าสนับสนุนผลงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2532 : 167) ที่ศึกษาได้ว่า ครูที่มีความเชื่ออำนาจในตนสูงจะมีพฤติกรรมการทำงานสูงกว่าครูที่มีความเชื่ออำนาจในตนต่ำ และที่สำคัญคือพบว่า ครูมีความเชื่ออำนาจในตนสูง ในขณะที่จิตลักษณะด้านอื่น ๆ ต่ำ ก็ยังเป็นผู้มีพฤติกรรมการสอนและการอบรมจริยธรรมสูงกว่าครูที่มีความเชื่ออำนาจในตนต่ำในขณะที่มีจิตลักษณะอื่น ๆ สูง

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาแล้ว แสดงว่า ความเชื่ออำนาจในตนอาจเป็นสาเหตุสำคัญ ของพฤติกรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่ได้จัดขึ้นสำหรับบุคคลจะ เรียนรู้ ความรู้ หรือทักษะ การฝึกอบรมครูเพื่อพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมในประเทศไทยมีอยู่ 2 ด้านคือ (1) ด้านวิชาการ คือ การให้ทักษะ ความรู้ใหม่ ๆ เทคนิควิธีสอน วิธีการประเมินผล เพื่อให้ครูมีความรู้ ความสามารถ เหมาะสมกับงานในหน้าที่ (2) ด้านการอบรมทางพุทธศาสนาให้ความรู้เกี่ยวข้องกับธรรมะต่างๆ ทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ ส่วนการอบรมทางพฤติกรรมศาสตร์ หมายถึง การพัฒนาจิตลักษณะที่น่าปรารถนาทางจิตใจหรือพฤติกรรม เช่น ความเชื่ออำนาจในตน โดยการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมตามหลักวิชาจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อพัฒนาจิตลักษณะบางประการของครู วิธีการเช่นนี้ยังไม่เคยใช้ในการพัฒนาครูมาก่อน

*อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนาความเชื่ออำนาจในตนของครุ นั้น เป็นเนื้อหาที่มีอยู่ทั้งในทาง พุทธธรรมศาสตร์ และในทางพุทธศาสนา การพัฒนาลักษณะความเชื่ออำนาจในตน ก็คือ การเพิ่มความเชื่อในผลแห่งการกระทำของตนในบุคคล ส่วนในทางพุทธศาสตร์ก็คือ ทำความดีได้ผลดี ทำความชั่วได้ ผลชั่ว มากกว่าที่จะเชื่อว่าผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนนั้นทั้ง ผลดีและผลร้าย เกิดจากความบังเอิญ หรือโชคเคราะห์จากการประมวลผลงานการวิจัยพบว่า ลักษณะความเชื่ออำนาจในตนเป็น ลักษณะพื้นฐานทางจิตใจที่จะนำไปสู่การมีพฤติกรรมการทำงานของครุ งานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงนำการฝึกอบรมทั้งสองแนวทางร่วมกัน คือทาง พุทธธรรมศาสตร์และทางพุทธศาสนา โดยครุกลุ่มหนึ่งจะได้รับการฝึกทั้ง 2 แนว ครุอีก กลุ่มจะได้รับการฝึกเพียงแนวเดียว คือได้รับการฝึกทางพุทธธรรมศาสตร์ หรือได้รับการฝึก ทางพุทธ แล้วนำครุทั้งสามประเภทไปเปรียบเทียบกัน และเปรียบเทียบกับครุที่ไม่ได้รับการ ฝึกเลยว่าจะมีจิตลักษณะและพฤติกรรมการทำงานเพิ่มขึ้นหรือไม่ และต่างกันเพียงใด และ จะได้พิจารณาประเมินผลการฝึกอบรมทั้งสองแบบที่ต่างกันทั้งในปริมาณและคุณภาพว่าจะ ให้ผลที่แตกต่างกันในครุประเภทใด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาว่าผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาและผู้ที่ไม่ได้รับจะมีความ เชื่อทางพุทธศาสนา สุขภาพจิต จริยธรรม และพฤติกรรมการทำงาน แตกต่างกันหรือไม่ เพียงใด
2. เพื่อศึกษาว่าผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมทางพุทธธรรมศาสตร์ และผู้ที่ไม่ได้รับจะ มีสุขภาพจิต จริยธรรม และพฤติกรรมการทำงานที่แตกต่างกันหรือไม่ เพียงใด
3. เพื่อจะศึกษาว่าผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมในลักษณะและปริมาณที่ต่างกันจะมี สุขภาพจิต จริยธรรม และพฤติกรรมการทำงานที่แตกต่างกันหรือไม่ เพียงใด
4. เพื่อศึกษาว่าครูอาจารย์ประเภทใดจะได้รับประโยชน์จากการฝึกอบรมนี้มากกว่า ครุประเภทอื่น ๆ

ประมวลทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในสังคมไทยมีการฝึกอบรมแบบเบ็ดเสร็จในทางศาสนาหลายอย่าง เช่น การ บวชพระสงฆ์ บวชเณร บวชชี ฉกาจ ช่วยโต และ ดวงเดือน พันธมนาวิน (2533) พบว่า พระสงฆ์ที่ได้รับการฝึกอบรมมากจากพระผู้ใหญ่ในวัดโดยได้ฝึกสักรวมตนทางด้านศีลมาก ได้ฝึกปฏิบัติตามมรรคมืองค์แปด และได้ปฏิบัติกิจของสงฆ์ในวัดและต่อชุมชนอย่างเหมาะสมมาก เป็นพระสงฆ์ที่มีลักษณะทางพุทธมามกะที่สมบูรณ์มากกว่า มีทัศนคติที่ดีต่อคุณธรรม ต่าง ๆ มากกว่า และมีเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าพระสงฆ์ที่ได้รับประสบการณ์

4 ด้านดังกล่าวในขณะบวชน้อย ส่วนการบวชชีพรหมณ์นั้น อโนชา จังจริง (2529) พบว่า นักศึกษากลุ่มที่บวชมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมหลังบวชสูงขึ้นกว่าก่อนบวช นอกจากนี้ ส้ารวัย วรเดชะคงคา (2534) ศึกษาผลของการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีผลต่อการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่เข้าโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน พบผลว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมมีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเองทัศนคติต่อพุทธศาสนาและการรับรู้ต่อการละเมิดศีลทำสูงขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรม จากการวิจัยที่กล่าวมาแล้วทำให้เห็นว่า ผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมแบบเบ็ดเสร็จมาแล้วจะมีคุณลักษณะทางพุทธศาสนาสูงขึ้น โดยส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านจิตลักษณะและพฤติกรรมที่ดีขึ้น แต่การเข้าอบรมโครงการเบ็ดเสร็จนี้ต้องใช้ช่วงระยะเวลายาวนานเกินกว่าบุคคลทั่วไปจะหาเวลาว่างให้แก่ตนได้ ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีการจัดโครงการฝึกอบรมระยะสั้นขึ้น โครงการฝึกอบรมทางพุทธที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ ได้มีผู้ศึกษาไว้หลายระดับ ระดับนักศึกษา ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ไรจน์ สุวรรณสุทธิ และคนอื่นๆ (2516) พบผลว่านักศึกษาแพทย์ที่ได้รับการฝึกสมาธิจะตั้งใจเรียน มีความรู้สึกรักการเรียน เห็นประโยชน์ของการเรียนมากขึ้นกว่านักศึกษาแพทย์ที่ไม่ได้รับการอบรมสมาธิ ในด้านจิตใจพบว่าผู้ได้รับการฝึกอบรม มีความหงุดหงิด ฉุนเฉียวโกรธง่ายน้อยลง ส่วนในระดับนักเรียนประถมศึกษา พบว่านักเรียนที่ได้รับการฝึกสมาธิ จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ แตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึก (อำพน สงวนศิริธรรม. 2518; ชาลี หวานจำ. 2530) นอกจากนี้การฝึกสมาธิยังมีผลต่อจิตลักษณะต่างๆ เช่น ผลของการฝึกสมาธิกับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม พบว่าทั้งในระดับนักศึกษาและนักเรียนชั้นประถม กลุ่มที่ได้รับการฝึกจะมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าก่อนฝึก (อานวย โรจน์นิรันดร์กิจ. 2526; ชาลี หวานจำ. 2530) จากประมวลผลงานวิจัย ทำให้คาดได้ว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธ จะเป็นคนที่จริยธรรมสูง มีสุขภาพจิตดี และมีประสิทธิผลในงานอาชีพสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึก

การฝึกอบรมทางพฤติกรรมศาสตร์กับจิตลักษณะและพฤติกรรมการทำงาน

รอตเตอร์ (Rotter. 1966 : 1) ได้อธิบายลักษณะของความเชื่ออำนาจในตน นอกตน โดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ที่ว่า ผลตอบแทนที่ได้จากพฤติกรรมหนึ่งของบุคคลย่อมก่อให้เกิดความคาดหวัง (Expectancy) ว่าจะต้องได้รับผลตอบแทนเช่นเดียวกันในพฤติกรรมใหม่ นอกจากนี้ผลตอบแทนในแต่ละครั้งยังอาจทำให้ความคาดหวังครั้งต่อไปสูงขึ้นหรือต่ำลงด้วย วิธีการพัฒนาความเชื่ออำนาจในตนอาจทำได้หลายวิธี โดยทุกวิธีต้องเน้นให้เห็นความขึ้นต่อกันและสมดุลย์ของการกระทำกับผลของการกระทำนั้น การฝึกการรับรู้ความสามารถของบุคคลแต่ละคนในการควบคุมผลได้ที่จะเกิดกับตน ได้มีการฝึกจิตลักษณะของนักเรียนและครูในสภาพการเรียนการสอน

ประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะทางพุทธ ส่วนกลุ่มที่ไม่ฝึกจะไม่ได้รับประสบการณ์

เพื่อเพิ่มความเชื่ออำนาจในตน ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มพฤติกรรมที่เกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2527; อ้างอิงมาจาก Lefcourt. 1976 and De Charm. 1972) นอกจากนั้นยังมีการฝึกจิตของอาชญากรวัยรุ่นให้ลดการแข็งขันต่อต้านลงด้วยการฝึกรับรู้สาเหตุที่เกิดจากตน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2527; อ้างอิงมาจาก Master. 1970) การฝึกการรับรู้ผลของความพยายามในเมืองไทย ได้แก่ของ รัตนา ประเสริฐสม (2526) ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่ได้รับการฝึกมีปริมาณความพยายามสูงกว่าผู้ไม่ได้รับการฝึก นักเรียนที่ได้รับการฝึกมีการรายงานการกระทำพฤติกรรมอนามัยสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึก ต่อมา ดวงเดือน แซ่ตั้ง (2532) ได้ฝึกพัฒนาความเชื่ออำนาจในตนของเด็กนักเรียน โดยให้เสริมด้วยเบี้ยรางวัล ในการฝึกทำโดยให้นักเรียนเล่นเกม ซึ่งเป็นเกมที่เล่นตามลำดับ และต้องใช้ความพยายามในการเล่นเพื่อให้ได้รับรางวัล ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มที่ได้รับการฝึกมีคะแนนความเชื่ออำนาจในตนสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอีก 2 กลุ่ม นอกจากนี้มีงานวิจัยของ บุญรับ สักดิ์มณี (2532) ฝึกการมุ่งอนาคต และควบคุมตนเอง การมุ่งอนาคตคือการคาดถึงผลที่จะเกิดในอนาคต การควบคุมตนคือการควบคุมตนเพื่อผลนั้นซึ่งก็คือ ความเชื่ออำนาจในตนว่าตนทำแล้วจะได้ผลตามต้องการ ผลการวิจัยแสดงว่าผู้ที่ได้รับการฝึกการมุ่งอนาคต และการฝึกการควบคุมตนเองมีลักษณะที่ฝึกสูงกว่ากลุ่มควบคุม การพัฒนาความเชื่ออำนาจในตนนี้ จะส่งผลกระทบไปยังจิตลักษณะอื่นๆ เช่นทัศนคติต่อสภาพการทำงาน และต่องาน ดังที่ สตรีกแลน (Strickland. 1977 : 233 - 252) พบว่าคนที่เชื่ออำนาจในตนจะมีความเชื่อมั่นในตนเอง อดทนต่องานหนัก อดได้รอได้ นอกจากนั้นเมื่อประสบความล้มเหลวพวกเขาก็เชื่ออำนาจในตนจะเชื่อว่าเป็นเพราะใช้ความพยายามในการทำงานนั้นน้อยไป และมีแนวโน้มว่าจะใช้ความพยายามมากขึ้น เมื่อเชื่อมโยงข้อค้นพบดังกล่าวกับความเห็นของนักวิชาการไทย ซึ่งให้ความเห็นบนพื้นฐานของข้อค้นพบจากงานวิจัยเช่นเดียวกันว่า ความเชื่ออำนาจในตนเป็นจิตลักษณะอย่างหนึ่งที่มีบทบาททำให้บุคคลทำตามทัศนคติ หรือความรู้สึกที่มีต่อพฤติกรรมที่พึงปรารถนา (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2526 : 13) จากงานวิจัยของ สักดิ์ชัย นิรัฐทวี (2532) พบว่าในกรณีของกรุงเทพมหานคร จะเห็นว่าความเชื่ออำนาจในตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติที่ดีต่อการทำงานซึ่งแสดงว่าถ้าครูคนใดยังมีความเชื่อว่าตนสามารถควบคุมสถานการณ์ เพื่อให้ได้ประโยชน์ที่ตนต้องการในอาชีพครูได้มาก ครูผู้นั้นจะยังมีความพอใจในการทำงานหน้าที่ครูมากตามไปด้วย จากการประมวลผลงานวิจัยดังที่กล่าวมาแล้ว ทำให้พอจะสรุปได้ว่าการฝึกอบรมทางพฤติกรรมศาสตร์ในที่นี้คือการฝึกอบรมความเชื่ออำนาจในตน จะส่งผลต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมการทำงานได้

นิยามปฏิบัติการของตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (experimental study) โดยมีตัวแปร 3 ประเภท ประเภทแรกคือ ตัวแปรอิสระที่จัดกระทำ ได้แก่การฝึกอบรมทางพฤกษศาสตร์ และการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา ตัวแปรประเภทที่สองเป็นตัวแปรเกี่ยวกับคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ลักษณะทางชีวสังคม ลักษณะทางพุทธเดิม ตัวแปรประเภทที่สาม เป็นตัวแปรตาม ได้แก่ความเชื่อทางพุทธ ความเชื่ออำนาจในตนทั่วไป ความเชื่ออำนาจในตนเกี่ยวกับงาน สุขภาพจิต เหตุผลเชิงจริยธรรมทัศนคติต่องาน พฤติกรรมการทำงาน

ตัวแปรอิสระที่จัดกระทำ มี 2 ตัวแปรได้แก่

1. การฝึกอบรมทางพฤกษศาสตร์ หมายถึง การกระตุ้นให้ครูทราบว่าคุณค่าผลดีผลเสียในการทำงานของครูที่เกิดกับตนขึ้นอยู่กับ การกระทำของตนเอง โดยอยู่ที่ความพยายามกระทำ การเสริมสร้างสภาพที่เอื้ออำนวยในการทำงาน ป้องกันและแก้ไขข้อผิดพลาดและอุปสรรคในงานก็จะทำให้เกิดผลดีตามต้องการได้ ผลดีคือสอนได้ดี วัตถุประสงค์และท้ายสุดผลการเรียน ของนักเรียนดี ส่วนผลเสียจะมีน้อย เช่นเด็กหนีเรียน ขาดเรียน และสอบตก ผลการเรียนไม่ดี ด้มีความรู้่น้อย จริยธรรมคุณธรรมต่ำ โดยมีขั้นตอนที่ฝึกดังนี้คือ (1) ให้ทราบว่าคุณค่าทำอะไร และ ส่งผลดีผลเสียต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไรบ้าง ด้วยการยกเหตุการณ์จริง ยกตัวอย่างคนอื่น (2) ให้อยากที่จะได้รับผลดี เช่น เรียนดีขึ้น ทำงานดีขึ้น เพื่อผลบางอย่างที่เขาต้องการ (3) ให้อยากกำจัดผลเสียที่เกิดกับตน (4) ให้ทราบวิธีการทำนายผลที่จะเกิด (5) ให้ทราบวิธีการดำเนินการ เพื่อให้เกิดผลดีให้มากตามต้องการ และให้ทราบวิธีการกำจัดหรือลดผลเสียที่จะเกิดขึ้น วิธีการฝึกมีการเล่นเกม การสวมบทบาท การมีแบบอย่าง การพิจารณาตนเอง และการอภิปรายเป็นกลุ่ม โดยจะใช้เวลา 12 คาบ ๆ ละโดยเฉลี่ย 60 นาที รวม 720 นาที หรือ 12 ชั่วโมง การฝึกตัวแปรนี้มี 2 ระดับคือ ฝึกกับไม่ฝึก กลุ่มฝึกจะได้รับประสบการณ์ที่ส่งเสริมความเชื่ออำนาจในตน ส่วนกลุ่มที่ไม่ฝึกจะไม่ได้ประสบการณ์นี้

2. การฝึกอบรมทางพุทธศาสนา หมายถึงวิธีการที่กระตุ้นให้ครูได้พัฒนาตนโดยการฝึกสมาธิและการอบรมธรรมะที่เป็นเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทาน ศีล ภavana โดยมีขั้นตอนดังนี้คือ (1) เพื่อให้ทราบข้อธรรมะ ความหมาย และความมุ่งหมายของท่าน ศีล ภavana กฎแห่งกรรม (2) เพื่อให้ทราบถึงผลร้ายของการขาดคุณธรรมทั้งต่อตนเองและสังคม (3) ให้ทราบถึงผลดีของการมีคุณธรรมต่อตนเองและสังคม (4) ให้ทราบถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและกัน เสริมกับข้อธรรมะ (5) ให้ตระหนักถึงความจำเป็นของท่าน ศีล ภavana และความเชื่อ เรื่องกฎแห่งกรรม วิธีการฝึกมีการให้แบบอย่าง การพิจารณาตนเอง การอภิปรายเป็นกลุ่ม และการฝึกปฏิบัติ โดยจะใช้เวลา 12 คาบ ๆ ละโดยเฉลี่ย 60 นาที รวม 720 นาที หรือ 12 ชั่วโมง การฝึกตัวแปรนี้มี 2 ระดับคือ ฝึกกับไม่ฝึก กลุ่มฝึกจะได้รับประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะทางพุทธ ส่วนกลุ่มที่ไม่ฝึกจะไม่ได้ประสบการณ์นี้

ตัวแปรที่เป็นคุณสมบัติของบุคคลในกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

ลักษณะทางชีวสังคม หมายถึง เพศ อายุ ระดับการศึกษา อายุราชการ งานตรงกับอุปนิสัย ตัวแปรบางตัวจะแบ่งเป็น 2 ค่า เช่นงานตรงกับอุปนิสัยมากหรือน้อย

ลักษณะความพอใจในงานที่ตรงกับอุปนิสัย หมายถึง ปริมาณความพอใจของครูต่อลักษณะงานที่ตนต้องปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการสอน และอบรมจริยธรรม เช่นพอใจในการสอนในวิชาที่ได้รับมอบหมายในการอบรมเด็ก

ลักษณะทางพุทธจะแบ่งเป็นการปฏิบัติทางพุทธ และวิถีชีวิตชาวพุทธ

การปฏิบัติทางพุทธ หมายความว่า การกระทำของบุคคลในชีวิตประจำวัน ตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์สาวก จากการปฏิบัติขั้นต่ำ ไปสู่การปฏิบัติขั้นสูงคือ การให้ทาน รักษาศีล ตลอดจนการทำสมาธิ ซึ่งเป็นการงดเว้นการทำชั่ว ทำแต่ความดี และรักษาจิตให้ผ่องใส วัดได้จากรายงานการปฏิบัติของผู้ตอบในชีวิตประจำวัน

วิถีชีวิตทางพุทธ หมายความว่า การเลือกประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันที่มีความสอดคล้องกับคำสอน และหลักธรรมะทางพุทธศาสนา ตั้งแต่การเลือกอาชีพ การคบเพื่อน การใช้เวลาว่าง การเลือกงานอดิเรก และวิธีพักผ่อนหย่อนใจ แบบวัดทั้ง 3 ฉบับมีข้อคำถาม 15, 10, 10 ข้อตามลำดับแต่ละข้อ มีมาตร 6 หน่วยประกอบ จาก “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย”

ตัวแปรตาม

ความเชื่อทางพุทธ หมายความว่า จิตลักษณะประเภทหนึ่งของบุคคล ความเชื่อคือการรู้ และการยอมรับว่าเป็นความจริง ความเชื่อทางพุทธจึงหมายถึงการรู้และการยอมรับของบุคคลที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา อันประกอบด้วยส่วนที่สำคัญคือ ไตรสรณาคม กรรม และ วิบาก เอนกชาติ นรก สวรรค์ และนิพพาน เป้าหมายสูงสุด วัดได้ด้วยแบบวัดอันประกอบด้วยประโยค 10 ประโยค และมีมาตร 6 หน่วย จาก “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” พิสัยของคะแนน 10 - 60 คะแนน

ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตน ไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จหรือความล้มเหลว เกิดจากการกระทำของตนเอง และตนยังสามารถควบคุมผลให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ และยังสามารถทำนายผลที่จะเกิดขึ้นได้ วัดด้วยแบบวัดประกอบด้วยประโยค 15 ประโยค มาตร 6 หน่วย พิสัยของคะแนน 15 - 90 คะแนน

สุขภาพจิต หมายถึง ระดับความวิตกกังวลอันประกอบด้วยความกลัวในเรื่องต่าง ๆ โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร ความกลัวใจ ความโกรธง่าย ความตื่นตื้นง่าย ขาดสมาธิ ขาดความกลัวและกลัวผิด นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงปัญหาทางกายด้วย เช่น ปวดศีรษะ อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร และความผิดปกติอื่น วัดด้วยแบบวัด 15 ประโยค มาตร 6 หน่วย

เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่ไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเหตุผลเหล่านี้จัดเรียงไว้ 6 ขั้นตอนตามทฤษฎีของโคล เบอร์ก คือ (1) หลักการเชื่อฟังคำสั่งและหลบหลีกการถูกลงโทษทางกาย (2) หลักการแสวงหา รางวัลที่เป็นวัตถุสิ่งของ (3) หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (4) หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม (5) หลักการใช้วิจารณ์ของตนเอง (6) หลักการยึดอุดมคติสากล ตัวแปรนี้วัดโดยแบบวัด 14 ประโยค มาตรฐาน 6 หน่วย

ทัศนคติต่อการทำงาน มี 2 ด้าน ด้านแรกหมายถึง ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ ความรู้และความรู้สึกพอใจของครูที่มีต่อการทำงานในหน้าที่ของครูผู้สอน ในด้านที่ 2 แนวโน้มของการมุ่งกระทำพฤติกรรมการสอน และการอบรมนักเรียน จะวัดโดยใช้แบบวัดความรู้ประเมินค่า และความรู้สึกร่วมกับแบบวัดแบบมุ่งกระทำ วัดโดยแบบวัด 20 ประโยค มาตรฐาน 6 หน่วย

พฤติกรรมการทำงานที่พึงปรารถนาของครู แบ่งออกเป็น พฤติกรรมการสอนและพฤติกรรมอบรมนักเรียน

พฤติกรรมการสอนวิชาการแก่นักเรียน หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติงานของครู ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการสอน เนื้อหาวิชาในห้องเรียน โดยแบ่งเป็นช่วงเวลาก่อนสอน ขณะที่สอน และหลังสอน พฤติกรรมที่วัดโดยเครื่องมือวัดสิ่งที่ครูผู้สอนปฏิบัติ

พฤติกรรมอบรมจริยธรรมแก่นักเรียน หมายถึง การให้คำแนะนำ ตักเตือน ให้เหตุผล ให้ความเมตตา และกระทำตนเป็นแบบอย่างแก่นักเรียนของครู โดยพฤติกรรมนี้วัดโดย เครื่องมือวัด 15 ประโยค มาตรฐาน 6 หน่วย

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานตามคำรายงานของหัวหน้างาน เป็นการให้หัวหน้า ซึ่งใกล้ชิดกับครูที่สุด เช่น หัวหน้าระดับหรือหัวหน้าสายวิชา เป็นรายงานพฤติกรรมการทำงานที่สังเกตเห็นได้ของครู โดยแบบวัด 15 ประโยค มาตรฐาน 8 หน่วย (ดูรายละเอียดในปริญญาณิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ของ อ้อมเดือน สดมณี 2536)

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการทดลองเป็นครูระดับประถมศึกษาที่มีผู้บริหาร สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 76 คน ที่ได้รับเลือกเข้ารับการอบรมในโครงการที่จัดขึ้นมาจากโรงเรียนต่าง ๆ อย่างน้อย 10 โรงเรียน ทั้งเพศชายและเพศหญิง กลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้มิได้เป็นตัวแทนของประชากร ข้าราชการครูในกรุงเทพมหานคร เพราะมิได้สุ่มตัวอย่างมาจากทุกโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร แต่เป็นครูที่ได้รับการเสนอชื่อจากโรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อวัดตัวแปรอิสระบางตัว ตัวแปรตามทั้งหมด และ การตรวจสอบการจัดกระทำ มีรวม 12 ชุด คือ

1. แบบวัดลักษณะทางชีวสังคม
2. แบบวัดลักษณะความพอใจในงานที่ตรงอุปนิสัย
3. แบบวัดลักษณะทางพุทธ มี 2 ชุดคือ

3.1 แบบวัดการปฏิบัติทางพุทธ

3.2 แบบวัดวิถีชีวิตชาวพุทธ

4. แบบวัดความเชื่ออำนาจในตนเกี่ยวกับงาน
5. แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม
6. แบบวัดทัศนคติต่อการทำงานในโรงเรียน
7. แบบวัดสุขภาพจิต
8. แบบวัดความเชื่อทางพุทธ
9. แบบวัดความเชื่อทางพุทธในแนวกรรม
10. แบบวัดพฤติกรรมที่ครูปฏิบัติในการสอน
11. แบบวัดพฤติกรรมที่ครูปฏิบัติเกี่ยวกับการอบรมจริยธรรม และจริยธรรมของ
หลักสูตรแก่นักเรียน
12. แบบวัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานของครูตามคำรายงานของ
หัวหน้างาน

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two way Analysis of Variance) (Myers. 1971 : 113 - 120) และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทางแบบวัดซ้ำ (Three way Analysis of Variance, Repeated Measure) การวิเคราะห์ทำโดยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS^x

ผลการวิจัย

1. การฝึกทางพุทธจะส่งผลที่เหตุผลเชิงจริยธรรมมากที่สุด ความเชื่ออำนาจในตน และความเชื่อทางพุทธรองลงมา ทัศนคติที่ดีต่องานรวมทั้งสุขภาพจิตด้วย
2. การฝึกพฤติกรรมศาสตร์ส่งผลมากที่สุดต่อสุขภาพจิต นอกจากนั้นยังมีผลต่อพฤติกรรมการทำงาน และความเชื่อทางพุทธด้วย
3. กลุ่มที่ได้รับการฝึก 2 ด้าน (พุทธพฤติกรรมศาสตร์) ดีกว่ากลุ่มที่ได้รับการ

ฝึกด้านเดียว และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกเลย ที่ความเชื่อทางพุทธ สุขภาพจิต พฤติกรรม การสอน และพฤติกรรมการทำงาน รายงานโดยหัวหน้า

4. กลุ่มครูที่ได้รับผลจากการฝึกทางพฤติกรรมศาสตร์ คือ กลุ่มครูที่อายุมาก ความเชื่อทางพุทธต่ำ การปฏิบัติทางพุทธต่ำ งานตรงอุปนิสัยสูง วิถีชีวิตทางพุทธต่ำ

อภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐาน

1. สมมติฐานข้อที่ 1 มีใจความว่า “ครูอาจารย์ที่ได้รับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา มีความเชื่อทางพุทธศาสนาสูงกว่าเหตุผลเชิงจริยธรรม ทักษะคติต้องงาน และสุขภาพจิตดีกว่าผู้ ไม่ได้รับการฝึก” ผลการวิจัยสนับสนุนสมมติฐาน 1 เพียงครั้งเดียวคือ ครูที่ได้รับการฝึกทางพุทธ มีความเชื่อทางพุทธ เหตุผลเชิงจริยธรรม และสุขภาพจิตดีกว่าครูที่ไม่ได้รับการฝึก

2. สมมติฐานข้อที่ 2 มีใจความว่า “ครูอาจารย์ที่ได้รับการฝึกอบรมทางพฤติกรรมศาสตร์ มีความเชื่ออำนาจในตนสูงกว่ามีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึก” ผลการวิจัยไม่สนับสนุนสมมติฐาน 2 เพียงแต่พบว่า จิตลักษณะความเชื่ออำนาจในตน จะเพิ่มขึ้นในกลุ่มครูที่ได้รับการฝึก เมื่อเปรียบเทียบวัดก่อนและวัดหลังฝึก ในขณะที่กลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกกลับเพิ่มมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบการวัดก่อน และวัดหลังมากจนถึงขั้นสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการฝึก ที่เป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุมาจากกลุ่มที่ไม่ได้ฝึก ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มที่ฝึกพุทธ เน้นความเชื่อในเรื่องกรรม มีประสิทธิภาพสูง จึงทำให้กลุ่มที่ไม่ได้ฝึกพฤติกรรมศาสตร์มีความเชื่ออำนาจสูงขึ้นมาก ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากกลุ่มฝึกพุทธก็พบว่า ความเชื่ออำนาจในตนได้เกิดเพิ่มขึ้นในกลุ่มฝึก วัดหลังสูงกว่ากลุ่มไม่ฝึก วัดหลังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. สมมติฐานข้อที่ 3 มีใจความว่า “ครูอาจารย์ที่ได้รับการฝึกทั้ง 2 ด้าน มีสุขภาพจิตดีกว่า มีความเชื่ออำนาจในตนสูงกว่า และพฤติกรรมการทำงานสูงกว่าผู้ได้รับการฝึกเพียงด้านเดียว และผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกเลย” ผลการวิจัยสนับสนุนสมมติฐาน 3 เพียงบางส่วนเท่านั้น คือสนับสนุนในจิตลักษณะ 1 ตัวคือ สุขภาพจิต สนับสนุนในพฤติกรรมการทำงาน 2 ตัวคือ พฤติกรรมการสอน และพฤติกรรมการทำงานรายงานโดยหัวหน้า แต่ไม่สนับสนุนในความเชื่ออำนาจในตน และพฤติกรรมการอบรมจริยธรรม

4. สมมติฐานข้อที่ 4 มีใจความว่า “ครูอาจารย์ที่ได้รับประโยชน์ที่ปรากฏในพฤติกรรมการสอน 3 ด้านจากการฝึกอบรมมาก คือ ครูที่มีอายุน้อย ทำงานครูซึ่งไม่เหมาะสมกับอุปนิสัยของตนมาก และมีลักษณะทางพุทธ 2 ด้าน แต่เดิมน้อย แตกต่างจากครูที่มีลักษณะตรงข้าม ผลการวิจัยนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 4 บางส่วนเท่านั้น คือสนับสนุนในด้านลักษณะทางพุทธ คือความเชื่อทางพุทธ และการปฏิบัติทางพุทธต่ำ ในกลุ่มที่ฝึกทางพฤติกรรมศาสตร์ และวิถีชีวิตทางพุทธต่ำ ในกลุ่มที่ฝึกทางพุทธ แต่ให้ผลที่กลับกับสมมติฐานใน อายุ และงานตรงอุปนิสัย

สรุปผลการวิจัยนี้สนับสนุนบางส่วนของสมมติฐาน โดยสมมติฐาน 2 ข้อได้รับการสนับสนุนมากกว่าครึ่ง คือ สมมติฐาน 1 และ 4 ส่วนสมมติฐาน 3 ได้รับการสนับสนุน 1 ใน 3 ส่วน สมมติฐาน 2 ได้รับการสนับสนุนน้อยที่สุด

บรรณานุกรม

- ฉกาจ ช่วยโต และ ดวงเดือน พันธุมนาวิน. ลักษณะจิตสังคมที่เกี่ยวกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้. รายงานการวิจัยฉบับที่ 43. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.
- ชาติ หวานฉ่ำ. การทดลองฝึกสมาธิที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์และระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.
- ดวงเดือน แซ่ตั้ง. อิทธิพลของการให้แรงเสริมด้วยเบี้ยรางวัลต่อความเชื่ออำนาจในตนเองของเด็กวัยรุ่น. ปริญญาโท วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2532. อัดสำเนา.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. สรุปคำบรรยายเรื่อง โครงการพัฒนาทัศนคติและจริยธรรมของข้าราชการสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน. กรุงเทพฯ : สำนักงานข้าราชการพลเรือน, 2527.
- บุญรบ ศักดิ์มีณี. การเสริมสร้างจิตลักษณะเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการทำงานราชการ. ปริญญาโท กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2532. อัดสำเนา.
- วิชัย เอียดบัว. ลักษณะจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการยอมรับนวัตกรรมทางการแสวงหาความรู้ของครูประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร. ปริญญาโท วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533. อัดสำเนา.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. ความแปลกแยกกับพฤติกรรมการทำงานของครูสังกัดกรุงเทพมหานคร. ปริญญาโท กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531. อัดสำเนา.
- สำรวย วรเดชะคงคา (2534) ผลของการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีต่อการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่เข้าโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพฯ. ปริญญาโท วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

อวยชัย โรจนนิรันดร์กิจ. การฝึกอานาปานสติในพระพุทธศาสนาต่อการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529.
อัดสำเนา.

อโนชา จังจิริง. ผลของการบวชชีพรามณ์ต่อระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษาในจังหวัดภาคกลาง. ปริญญาโท ศึกษ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529, อัดสำเนา.

Myers, T.L. Fundamentals of Experimental Design. Boston : Allyn and Bacon, 1971.

Roter, Julian B. "Generalized Expectancies for Internal Versus External of Reinforcement," Psychological Monographs: General and Applied. 80 (1) : 609; 1966.

Strickland, Bonnie R. "Internal - External Control of Reinforcement," in Thomas Blass (ed.). Personality Variables in Social Behavior. New York : John Wiley